

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО МОНІТОРИНГУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Антонюк О.О., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглянуто теоретичні аспекти антикризового моніторингу господарюючих суб'єктів. Наголошено на важливому значенні аналізу фінансових показників з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Визначено основні завдання моніторингу стійкого розвитку підприємства, проаналізовано основні етапи його проведення.

The theoretical aspects of the anticrisis monitoring for the subjects of the economic activity are studied in this article. It is marked the important value of analysis of financial indexes with the purpose of acceptance of effective administrative decisions. Main tasks of anticrisis monitoring systems were defined and general steps of its implementation were analysed.

Постановка проблеми. Виникнення кризових явищ та процесів на підприємстві викликають різке скорочення об'ємів виробництва, неплатоспроможність і банкрутство. Зниження рівня кризових явищ на підприємствах можливе не лише завдяки покращанню макроекономічних умов господарювання, а й через збільшення здатності суб'єктів підприємництва оцінити кризовий стан та вміння розробляти і реалізовувати найефективніші антикризові управлінські рішення. Це вимагає єдності бачень щодо базових положень теорії кризового стану підприємства, удосконалення методичних підходів оцінювання та прогнозування кризових явищ, що вагомо вплине на якість вироблення антикризових рішень.

Все це свідчить про важливість створення надійного механізму моніторингу стану підприємств як системи профілактики кризи. Тож моніторинг виступає одним з найбільш дієвих методів ідентифікації та розпізнавання кризових явищ, інструментом антикризового управління розвитком підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з процесом антикризового моніторингу підприємств (у тому числі і аграрних), постійно знаходяться в центрі уваги вчених-економістів. Серед видатних вчених, що здійснили вагомий внесок у висвітлення питань моніторингу діяльності підприємств можна назвати: І. Бланка, С. Беляєва, Н. Жукову, Л. Лігоненко, О. Терещенка, А. Штангрета та інших. Визначаючи важливість і практичне значення напрацювань у теоретико-методологічній базі з проблеми антикризового моніторингу підприємства, слід зазначити, що окремі теоретичні, методичні та практичні аспекти залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, відсутній єдиний підхід до механізму та принципів здійснення антикризового моніторингу. Саме тому особливої актуальності набувають дослідження щодо процедури проведення та інструментарію ан-

тикризового моніторингу, які можуть реально застосовуватися при прийнятті управлінських рішень на вітчизняних підприємствах.

Постановка завдання. Метою даної статті є вивчення існуючих методик та інструментарію проведення антикризового моніторингу, а також обґрунтування механізму його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін „моніторинг” походить від латинського „monitor”, що вказує на того, хто наглядає, попереджає.

Заслуговує на увагу визначення досліджуваного поняття, наведене у фінансово-економічному словнику, де зазначається, що моніторинг – це як безперервний процес проведення постійного спостереження за ринком, на якому функціонує суб’єкт господарювання, безпосередньо за самим господарюючим суб’єктом (підприємством, банком, біржею чи будь-якою іншою економіко-фінансовою структурою), здійсненням ним виробничої та фінансової діяльності, а також за реалізацією інноваційних та інвестиційних проєктів та їх втіленням у реальність [4, с. 538].

О.Г. Сокол трактує, що антикризовий моніторинг підприємства являє собою систему спостережень, які мають проводитися на постійній основі, за основними напрямками, параметрами та критеріями стійкого розвитку господарюючого суб’єкта. Сукупність інформації, отриманої та обробленої в процесі проведення моніторингу, прямо впливає на прийняття управлінських рішень, безпосередньо на планування та прогнозування стійкого та прогресивного розвитку підприємства під дією зовнішніх та внутрішніх, об’єктивних та суб’єктивних факторів [7, с. 45].

Для того, щоб своєчасно виявити проблеми у здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємства та потенційні можливості для проведення ефективного управління й попередження менеджерів про загрозливі ситуації для ведення бізнесу, отримання об’єктивної оцінки економічної стійкості організації, ділової та інвестиційної активності, ефективності діяльності, визначення можливості відновлення платоспроможності, необхідно постійно здійснювати антикризовий моніторинг діяльності підприємства.

Отже, на нашу думку, головною метою проведення антикризового моніторингу є розробка та впровадження управлінських рішень щодо усунення слабких місць та «чорних сигналів» на підприємстві для раннього попередження кризових явищ та процесів, наслідки яких несуть негативний та руйнівний вплив. Тож на практиці під системою антикризового моніторингу варто розуміти дії активного характеру суб’єктів його проведення, направлені на спостереження за розвитком суб’єкта господарювання з метою ідентифікації зовнішніх та внутрішніх чинників породження кризових явищ, збір інформації, подальше її опрацювання, аналіз, інтерпретацію та прийняття раціональних рішень.

У процесі моніторингу в рамках антикризового управління вирішуються наступні питання:

- вивчення основних факторів та причин, наслідком впливу яких є породження кризових явищ на підприємстві;

- діагностика фінансового стану підприємства з метою попередження та виявлення ознак неплатоспроможності;

- аналіз глибини кризового стану господарюючого суб'єкта.

Для визначення головних аспектів проведення антикризового моніторингу доцільно провести структурування його цілей, яка дозволить безпосередньо з'ясувати технологію його проведення.

При цьому вважаємо, що структура цілей антикризового моніторингу представлена послідовністю ієрархічних етапів, що являють собою функціонально замкнуте коло заходів та мають здійснюватися безперервно.

В економічній літературі подається обґрунтування різних підходів до визначення етапів проведення моніторингу діяльності господарюючих суб'єктів [6, 7, 5].

Враховуючи та поєднуючи напрацювання науковців у сфері антикризового управління, визначених цілях та завданнях здійснення моніторингу, узагальнюючи та розвиваючи існуючі методичні підходи щодо його проведення, варто наголосити на семи основних етапах реалізації антикризового моніторингу.

I. Організаційно-методологічний етап, який передбачає здійснення наступних заходів:

- 1) визначення об'єкта та суб'єктів антикризового моніторингу;
- 2) ідентифікація та виокремлення кола проблем підприємства;
- 3) формулювання мети та цілей антикризового моніторингу.

II. Інформаційний етап, головними завданнями якого виступають:

- 1) проведення спостережень за об'єктом антикризового моніторингу;
- 2) збір даних як зовнішнього, так і внутрішнього характеру;
- 3) накопичення інформації;
- 4) формування вхідної інформаційної бази дослідження.

III. Діагностичний етап. На даному етапі проводиться:

- 1) оброблення даних;

2) проведення експрес-аналізу загрози виникнення кризових явищ на підприємстві. З метою швидкої ідентифікації фінансової кризи, виявлення причин, що її зумовлюють, та розробки антикризових заходів на підприємствах доцільно впроваджувати систему раннього попередження та реагування (СРПР). Система виявляє та аналізує інформацію про приховані обставини, які можуть призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів. Першочерговим завданням системи раннього попередження є своєчасне виявлення кризи на підприємстві, тобто ситуації безпосередньої чи непрямой загрози його існуванню. Водночас за допомогою такої системи з'ясовуються додаткові шанси для суб'єкта господарювання. Процес створення системи раннього попередження складається з таких етапів:

- визначення сфер спостереження;

- визначення індикаторів раннього попередження, які можуть вказувати на розвиток того чи іншого негативного процесу;

- визначення цільових показників та інтервалів їх зміни за кожним індикатором;

- формування завдань для центрів обробки інформації (розробка висновків щодо впливу тієї чи іншої інформації на діяльність підприємства);
- формування інформаційних каналів: забезпечення прямого та зворотного зв'язку між джерелами інформації та системою раннього реагування, між системою та її користувачами-керівниками всіх рівнів [0, с. 286].

3) діагностика впливу факторів та причин породження кризових процесів на підприємстві. При вивченні основних факторів, що зумовили кризовий розвиток підприємства використовують метод їх групування за основними визначальними ознаками. При цьому досліджують ступінь впливу окремих факторів на форми і масштаби кризового розвитку підприємства [6, с. 80]

IV. Розрахунково-аналітичний етап. Містить сукупність прийомів, які складають його спеціальний науковий апарат.

У вітчизняній практиці аналізу діяльності суб'єкта господарювання існують такі прийоми аналізу показників, які визначаються за інформацією фінансової звітності:

- горизонтальний (часовий) аналіз – визначає абсолютні і відносні відхилення величин за звітний період, а також у динаміці за ряд років і дозволяє здійснити якісну характеристику виявлених змін;
- вертикальний (структурний) аналіз – передбачає вивчення питомої ваги структурних показників у загальному підсумку, а також оцінку змін, які відбуваються в структурі;
- трендовий аналіз – визначення тренду за інформацією декількох періодів, тобто основної тенденції у динаміці показників;
- аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм звітності та визначення взаємозв'язків між показниками [2, с. 65].

Отже, розрахунково-аналітичний етап передбачає:

- 1) проведення розрахунку оціночних показників на основі коефіцієнтного, індексного та агрегатного підходів;
- 2) проведення ретроспективного, порівняльного та еталонного аналізу показників;
- 3) проведення фундаментального аналізу ймовірності виникнення кризових явищ на основі мультиплікативного дискримінантного аналізу.

Під час розрахунково-аналітичного етапу антикризового моніторингу підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі. Їх кількість та широта застосування залежить від конкретних цілей та визначаються його завданнями в кожному окремому випадку.

V. Прогнозний етап. На даному етапі здійснюється:

- 1) інтерпретація даних та проведення оцінки наслідків, породжених кризовими явищами;
- 2) проведення детального аналізу зобов'язань підприємства з метою визначення вартості чистих активів підприємства та визначення ймовірності виникнення неплатоспроможності з ініціативи кредиторів;
- 3) визначення ринкової та ліквідаційної вартості підприємства з метою прогнозування обсягу грошових коштів для погашення зобов'язань [5].

VI. Потенціально-дослідницький етап, основними завданнями якого є:

1) виявлення факторів підвищення стійкості розвитку господарюючого суб'єкта;

2) проведення матричного СВОТ-аналізу підприємства та ресурсних передумов його виживання;

3) аналіз та оцінка реальних можливостей відновлення платоспроможності підприємства [3, с. 37].

VII. Прийняття управлінських рішень. Даний етап має враховувати проведений попередньо аналіз. У цей час мають бути усунені суб'єктивні фактори, які не впливають на об'єкт моніторингу, опрацювання причин та наслідків виявлених відхилень. Після цього менеджерами відповідного рівня підводяться підсумки та розробляються заходи стосовно оздоровлення підприємства чи збереження курсу його стійкого розвитку.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, варто відмітити, що моніторинг виступає дієвим інструментом управління підприємством, формування стратегії його розвитку та здійснення контролю над факторами зовнішнього та внутрішнього середовища. Таким чином, антикризовий моніторинг дає можливість своєчасно ідентифікувати та усувати загрози стійкому розвитку підприємства та слугує вирішенню не лише мікроекономічних проблем, а й економіки в цілому.

Література:

1. Аранчій В.І. Фінанси підприємств : конспект лекцій / В. І. Аранчій, В. Д. Чумак, Л. В. Черненко. – К. : ВД „Професіонал”, 2005. – 400 с.

2. Борисова В.А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва / Борисова В. А. // Фінанси України. - 2008. - № 10. - С. 63-68.

3. Гринюк Н.А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. - № 6. – С. 35-40.

4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

5. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2001. – 580 с.

6. Стельмашук Ю.А. Методи діагностики фінансового стану і схильності підприємства до банкрутства / Ю.А. Стельмашук // Економіка АПК. – 2007. - № 2. – С. 78-86.

7. Сокол О.Г. Методичні засади проведення моніторингу економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / О.Г. Сокол // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 45-48.